

УДК 378 (474.3):371.13

Конограй В. В.

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЛАТВІЇ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

У статті визначено основні напрямки розвитку та модернізації системи підготовки вчителів освіти Латвії в останні десятиріччя. Проаналізовано етапи реформування вищої освіти в країні. Визначено напрямки реалізації національної стратегії розвитку вищої педагогічної освіти у контексті реалізації принципів європейської інтеграції та впровадження принципів Болонського процесу. Вказано на окремі проблеми в підготовці майбутніх вчителів та шляхи підвищення ефективності та якості вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, реформування, тенденції розвитку, Болонський процес, Європейський освітній простір, євроінтеграційні процеси, інноваційний розвиток.

Постановка проблеми. Модернізація вищої освіти є необхідною умовою формування інноваційної економіки та сучасного суспільства. Підписання країнами ЄС та іншими державами Болонської декларації про утворення Європейського простору вищої освіти сприяло прискоренню реформуванню університетського рівня освіти. Після входження Латвії до Європейського союзу особливої актуальності набуває досвід здійснення державної політики щодо впровадження принципів Болонського процесу в систему розвитку вищої педагогічної освіти. Формування світоглядних, ідеологічних, наукових уявлень населення стає пріоритетом державної політики і є її логічним впровадженням, саме такі зміни відбулися після здобуття країнами Балтії незалежності та визначення європейського курсу розвитку, входження до системи багатостороннього співробітництва [3].

Дослідження особливостей реформування вищої педагогічної освіти є актуальним для більш повного розуміння соціально-політичних механізмів перетворень в Латвії та прогнозування напрямків подальшого розвитку подібних процесів в Україні.

Метою цієї роботи є аналіз джерел з питань проведення реформ вищої педагогічної освіти в Латвії в період перебування країни в складі СРСР, після набуття незалежності та вступу до Європейського союзу, а також визначення головних тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти в Латвії у контексті реформ, передбачених Болонським процесом.

Результати теоретичного дослідження. Латвія – держава в Східній Європі, яка входить до складу країн Балтії (Литва, Естонія), з населенням трохи більше 2 млн. осіб. Маючи незначну територію та обмежені природні ресурси, головним рушієм потенціалом цієї країни є розвиток науки та освіти. Після розпаду Радянського союзу та набуття незалежності, державна політика Латвії була спрямована на європейський вектор розвитку, що сприяло активному впровадженню реформ в системі вищої освіти, в тому числі вищої педагогічної.

Як і в багатьох країнах центральної та східної Європи, реформування системи вищої освіти Латвії почалося з політичних змін в Європі наприкінці 1980-х – початку 1990-х років. Реформи в цій країні проходили швидкими темпами після прийняття Закону про освіту 19 червня 1991 року.

Капранова В. А. у реформуванні вищої педагогічної освіти Латвії виділяє декілька етапів [4]. Перший етап характеризується політикою перебудови кінця 80-х – початку 90-х років в СРСР. У цей період вводяться окремі академічні свободи, проводиться часткова деідеологізація навчального процесу.

Другий етап розпочався з 1991 року, після проголошення незалежності, і тривав до 1995 року. Він характеризується прийняттям нової конституції, що сприяло розробці нового законодавства у освітній сфері (Закон про освіту 1991 р., Закон про вищу освіту 1995 р.). Протягом цього періоду відбувається остаточна деідеологізація освіти, розробляються нові навчальні плани та освітні програми. Значна трансформація вищої педагогічної освіти проходила при безпосередній участі та підтримці західних фондів. Не зважаючи на деякі економічні проблеми в країні, другий період відзначається новими реформаторськими підходами в системі вищої освіти, а саме [8]:

– відбувається децентралізація управління освітою, надається більша автономія вищим навчальним закладам, що є обов'язковою передумовою для розвитку вищої освіти в сучасному демократичному суспільстві;

- проводиться розмежування академічної та професійної вищої освіти;
- формується нова структура університетів (Сенат, нові факультети);
- вводиться англо-саксонська система підготовки (чотири роки бакалаврат і два роки магістратура);
- здійснюється модернізація навчальних програм;
- відбувається розвиток приватних освітніх послуг.

Третій етап припадає на 1996-1998 роки. В цей період спостерігаються найбільш динамічні темпи удосконалення законодавчої бази у сфері освіти, окремі закони були суттєво доповнені або замінені новими. В основу функціонування університетів були покладені принципи та процеси демократизації. Більшість ВНЗ отримують повну автономію, проведено вертикальне і горизонтальне структурування університетських підсистем, змінюються структури навчальних планів та зміст навчальних дисциплін [4].

Четвертий етап (1999-2003 роки) починається з підписання Болонської декларації у 1999 році та характеризується реформуванням системи вищої педагогічної освіти Латвії в рамках Болонського процесу. Цей період відзначається підписанням нових законодавчих документів, змін до раніше прийнятих законів, які спрямовані на підвищення якості та конкурентоздатності системи освіти. Зміни законодавства після 1999, а також академічні й професійні більш високі стандарти освіти були спрямовані на успішну участь Латвії в загальному процесі європейської реформи.

В цей час вводиться нова система сертифікації вчителів. Відбувається реалізація проекту "Комп'ютеризація освітньої сфери Латвії". Затвердження Радою з вищої освіти Концепції розвитку вищої освіти та вищих навчальних закладів до 2010 року сприяло введенню нових академічних кваліфікацій та програм, які поєднують академічну та професійну освіту. Управління вузами здійснюється на трьох рівнях: національному, муніципальному та інституційному. До функцій Міністерства освіти входять: видання ліцензій та інших документів для відкриття вузів, затвердження освітніх стандартів з підготовки вчителів. При Міністерстві освіти створено декілька центрів, які займаються організаційними питаннями в системі підготовки педагогічних кадрів, серед них головними є:

- навчально-методичний центр підготовки вчителів (The Teacher Training Support Centre), займається підготовкою та розповсюдженням навчальних матеріалів для підготовки вчителів;
- консультативна рада з підготовки вчителів та розвитку професійної майстерності (Consultative Council for Teacher Training and Professional Skills Development), створює систему навчання працюючих вчителів.

П'ятий етап реформування системи вищої педагогічної освіти розпочинається зі вступу Латвії, разом з іншими балтійськими країнами, до Європейського Союзу у 2004 році і триває до сьогодні. Він характеризується певними загальними закономірностями [4]:

- швидкою динамікою перетворень;
- значною часткою прямої та опосередкованої фінансової підтримки з боку ЄС;
- структурними змінами системи вищої освіти в рамках Болонського процесу.

Особливості реформування системи вищої педагогічної освіти можна розглянути на прикладі Латвійського університету (Рига). Процес підготовки вчителя здійснюється в рамках багаторівневої англо-саксонської моделі. Для того, щоб працювати вчителем, недостатньо отримати освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр". Система вищої педагогічної освіти передбачає подальше продовження навчання (терміном 2 роки) в професійній або педагогічній магістратурі, також можлива викладацька діяльність після закінчення докторантури (терміном 3 роки). В контексті впровадження англо-саксонської моделі в систему підготовки вчителя в Латвії можна виділити два основних нововведення:

- переакредитація бакалаврських, магістерських та вчительських програм;
- введення замість спеціальних вчительських програм магістерської дидактичної підготовки, що передбачає у подальшому підвищення кваліфікації вчителів шляхом навчання в магістратурі або докторантурі.

Відповідно до Болонського процесу Латвія запровадила у вищій освіті кредитно-модульну систему ECTS. Переважна більшість латвійських вишів працюють за кредитною системою (40 кредитів на рік). У той же час, Латвія не в повній мірі перейняла систему ECTS, яка функціонує в євросоні і має свої особливості.

За останні роки зросла також мобільність студентів та викладачів, але зростання відбувається ще досить повільно, оскільки для цього необхідне додаткове фінансування. Студентська мобільність в Латвії більш-менш відповідає цілям Болонської декларації, а саме 10% студентів мають змогу щороку навчатися семестр закордоном в рамках програми SOCRATES. Однак, простежується тенденція до того, що вихідний потік студентів перевищує вхідний. Це свідчить про недостатній інтерес студентів з європейських країн до навчання в Латвії та закликає вжити заходів з метою залучення студентів з країн, що беруть участь у створенні Європейського простору вищої освіти [7].

Що стосується якості вищої педагогічної освіти, Латвія сьогодні випереджає ряд інших країн Болонського процесу. У 1995 р. в країні був створений Центр оцінки якості вищої освіти. Акредитація ВНЗ із залученням зарубіжних експертів розпочалася в 1996 році і зараз повноцінно працює в Латвії. Латвійські вузи переконані, що введення акредитації має, перш за все, стимулювати поліпшення загальної якості вищої освіти в країні. Також було запроваджено проведення оцінки якості навчальних програм і продовжується до сьогодні. Латвійська вища освіта характеризується високою якістю і конкурентоздатністю на ринку праці, її дипломи визнаються в країнах ЄС [7].

Поряд із запровадженням загальноєвропейських реформ у системі вищої педагогічної освіти, її розвиток стимулюється впровадженням інноваційних процесів, які дозволяють підвищувати її конкурентоздатність. Інноваційний розвиток вищої освіти забезпечується загальноєвропейським принципом – навчання протягом всього життя, що забезпечує постійне підвищення кваліфікації. Важливим фактором постійного вдосконалення системи освіти є участь у міжнародних грандах та програмах. Отже, перед системою вищої педагогічної освіти стоїть головне завдання, це підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних, здатних до постійного навчання та швидкого реагування на вимоги ринку праці, вчителів [2].

Латвійський уряд вважає, що реформування вищої педагогічної освіти не може бути успішним без нового покоління викладацького складу. Чисельність педагогічних працівників, особливо професорів, не відповідає кількості студентів. Середній вік професорсько-викладацького складу сягає понад 50 років [5]. Оновлення і приплив нового покоління персоналу повинно забезпечити високу якість педагогічної освіти, але воно може бути успішним за умови здійснення підвищення матеріальної винагороди

викладацькому складу і запровадження заходів з підготовки молодих фахівців вищої кваліфікації. Таким чином, розвиток докторантури є вирішальною умовою для успішної реалізації Болонського процесу реформ у Латвії [6]. Прогресу розвитку докторантури не може бути забезпечений лише шляхом підвищення зарплати і стипендії, пакет повинен також включати матеріальні та фінансові ресурси для досліджень.

Фінансування різних типів і рівнів освіти здійснюється по-різному. Зараз Латвія знаходиться на одному з останніх місць за часткою витрат на освіту відносно ВВП серед країн ЄС. Тому програма реформування вищої освіти Латвії передбачає підвищення рівня фінансування за рахунок альтернативних джерел, зміни академічної і наукової спеціалізації ВНЗ Латвії, забезпечення докторських програм через їх фінансову підтримку з Європейських структурних фондів, визначення моделі реформи державних ВНЗ країни [1].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз особливостей реформування вищої педагогічної освіти в Латвії свідчить про реалізацію головних положень Болонського процесу, а саме: перехід до системи трьох освітніх рівнів (бакалавр–магістр–доктор), запровадження європейських додатків до дипломів, перехід до системи кредитів ECTS, зростання рівня мобільності студентів та викладачів, контроль над якістю вищої педагогічної освіти, збільшення рівня фінансування, залучення молодих кваліфікованих спеціалістів до педагогічної діяльності, ефективні структурні зміни у вищій освіті.

Подальше дослідження напрямів реформування вищої педагогічної освіти Латвії сприятиме більш повному розумінню соціально-політичного механізму перетворень в країнах ЄС та дозволить провести аналогічні процеси у системі розвитку освітньої сфери в Україні.

Використані джерела

1. Воронов В. В. Проблемы и перспективы модернизации высшего образования в Латвии / В. В. Воронов // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта, 2013. – Вып. 5. – С. 33-42.
2. Дьякон Д. Р. Тенденции инновационного развития высшего образования Латвии / Д. Р. Дьякон // Научный вестник ЧДДЕУ, 2012. – №3. – С. 148-152.
3. Карпенко О. В. Упровадження Болонських принципів у контексті реформування системи освітніх послуг країн Балтії – Латвії, Литви та Естонії [Текст] / О. В. Карпенко, Л. І. Самчук, О. В. Кривоносова // Педагогіка і психологія: наук. теорем та інформ. Вісник, 2013. – №3. – С.91-98.
4. Капранова В.А. Реформи высшего образования в странах Прибалтики / В. А. Капранова, Ф. Ф. Лахвич, Н. В. Суханкина // Весті БДПУ, 2008. – №1, Серія 1. – С. 8-11.
5. Національна концепція щодо розвитку вищої освіти та вищих навчальних закладів у період до 2010 року – Вища рада освіти, 2001(текст латиською мовою). – Режим доступу: <http://www.aip.lv>
6. Рівжа Б. Вища освіта в Латвії в останнє десятиліття і докторантура як стимул для свого розвитку (текст латиською мовою). – Режим доступу: <http://www.aip.lv>
7. Andrejs Rauhvargers. LATVIA IN BOLOGNA PROCESS: Report on the reforms in Latvia's higher education on the way towards European Higher Education Area. – Режим доступу: http://www.aic.lv/bologna/Bologna/Reports/Countrep_03/Latvia.pdf
8. Higher Education in Latvia. – Riga, 1998-1999.

Konogray V.

THE FEATURES OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION REFORMING IN LATVIA IN THE CONTEXT PRINCIPLES OF THE BOLOGNA PROCESS

The article defines the main directions of development and modernization of the system of training teachers of education of Latvia in recent decades. The research of reforming education degree is important for a more complete understanding of the mechanisms of socio-political reforms in Latvia and the prediction of the further directions in the development of these processes in Ukraine.

Analyzed the stages of reforming higher education in the country. The first stage is characterized by the policy of perestroika in the USSR. The second stage of 1991-1995 years, characterized by the adoption of a new constitution, in this period the final deidealization education is used, new curricula and educational programs. The third stage accounts for the 1996-1998 years, which corresponds to the dynamic pace of the legal framework's improvement in the field of education, specific laws were substantially supplement or replaced with new ones. The fourth stage (1999-2003) begins with the signing of the Bologna Declaration, in this period the reforming of higher teacher education in Latvia in the framework of the Bologna process began.

Analysis of higher teacher educational reforming in Latvia shows the implementation of the main provisions of the Bologna process, namely the transition to a system of three educational levels (bachelor – master – doctor), introduction of the European Diploma Supplement, the transition to a system of credits ECTS, increasing in the mobility of students and teachers, quality control of higher pedagogical education, increasing of the funding level, attracting young specialists for teaching activities, effective structural changes in higher education. Listed on some problems in the preparation of future teachers and ways to improve the efficiency and quality of higher pedagogical education.

Key words: higher pedagogical education, reform, development trends, Bologna process, European higher education area, the European integration processes, innovative development.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2014